

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Valet som bara kom och gick - reflektioner kring välfärdsområdesvalet 2022

Karv, Thomas

Published in:
Finsk Tidskrift

Published: 01/06/2022

Document License
CC BY-ND

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Karv, T. (2022). Valet som bara kom och gick - reflektioner kring välfärdsområdesvalet 2022. *Finsk Tidskrift*, (2), 57-66. Article 3. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231001138001>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Essäer

Valet som bara kom och gick – reflektioner kring välfärdsområdesvalet 2022

Thomas Karv

Upptakten

En riktig långkörare i finsk politik fick sitt slut sommaren 2021 när en riksdagsmajoritet slutligen lyckades rösta igenom en omfattande social- och hälsovårdsreform. Detta medförde samtidigt att den största förvaltningsreformen under Finlands självständighet kunde verkställas. Det är värt att påminna om att arbetet med reformen inleddes redan 2005 av den då Matti Vanhanen-ledda regeringen och att reformen därför är ett resultat av ett synnerligen omfattande förhandsarbete. Hur svårt det faktiskt har varit att uppnå någon form av politisk enighet kring en reform illustreras väl av att samtliga av Vanhanens efterträdare efterträdare – det vill säga i tur och ordning Mari Kiviniemi, Jyrki Katainen, Alexander Stubb och Juha Sipilä – alla misslyckades med den föga avundsvärda uppgiften att driva igenom reformen (Hyynynen 2019). Det var

därmed ingen liten bedrift som den Sanna Marin-ledda regeringen lyckades med, vilket speciellt föregångaren Juha Sipilä kan intyga. Det var ju som bekant misslyckandet med att driva igenom deras version av en social- och hälsovårdsreform som till sist fick Sipilä-regeringen att falla några veckor innan riksdagsvalet 2019.

I och med att den Marin-ledda regeringen består av fem partier med en långt ifrån enhetlig syn på social- och hälsovårdsfrågor blev också slutresultatet en tydlig politisk kompromiss. Att inget parti någonsin blir ”riktigt nöjd” är delvis också ett resultat av vårt politiska system, där flerpartiregeringar med ett brett ideologiskt spektrum har kommit att bli något av en regel (Mykkänen & Virtanen 2020). Utan att slösa dyrbart utrymme på att gå igenom de politiska skiljelinjerna när det gäller partiernas syn på social- och hälsovård går det ändå att konstatera att slutresultatet med reformen, i all korthet, blev att skapa 21 nya så kallade välfärdsområden med ansvar för organiseringen av social- och hälsovård samt räddningsväsendet inom det specifika området. Samtidigt fick Helsingfors stad och Åland fortsätta organisera sina social- och hälsovårdstjänster enligt egen praxis.

För att den politiska styrningen i dessa välfärdsområden även skulle åtnjuta en direkt demokratisk legitimitet beslöt riksdagen samtidigt att ett helt nytt politiskt val skulle introduceras, det så kallade välfärdsområdesvalet. Detta medförde därmed att medborgare inom varje välfärdsområde skulle utse ledamöter till ett välfärdsområdesfullmäktige, bestående av mellan 59 och 79 nya så kallade välfärdsområdesfullmäktigeledamöter, totalt 1369 stycken. För detta ändamål lyckades de politiska partierna samla ihop hela 10 584 kandidater. Ett politiskt val kräver oftast en tillhörande valkampanj, och med tanke på att få politiska teman borde uppfattas som viktigare än social- och hälsovårdsfrågor skulle man kanske ha kunnat förvänta sig ett stort intresse bland den breda allmänheten, media och de politiska partierna för det nya valet. Utan att gå händelserna i förväg så kan jag redan här berätta att så tyvärr inte blev fallet. Själva valdagen inföll den 23 januari 2022, med en förhandsröstning som inleddes redan den 12 januari.

Själva valrörelsen inför detta historiska val kom i gång väldigt sent, och fick därtill ta ett julavbrott innan det ens kändes som att det hade kört i gång på riktigt. Detta samtidigt som den pågående

pandemin, och mer specifikt coronavirusvarianten omikron som då härjade i Finland, ytterligare bidrog till att dra ner på den så kallade valfebern. En valfeber som fram tills julen bäst kan beskrivas som mild. Till den utsträckning som det faktiskt till slut blev en valdebatt kretsade den till största delen kring den fortsatta tillgången till närservice, specifikt om huruvida alla mindre kommuner med en lokal hälsovårdsstation skulle få ha kvar dessa efter reformen, hur man skulle få upp lönenivåerna inom vården, hur man skulle kunna minska på vårdköerna och till vilken utsträckning privata aktörer skulle användas för att underlätta vårdtrycket. De tv-sända valdebatterna inför valet blev ändå relativt sakliga, och den mest framträdande skiljelinjen mellan partierna verkade utgöras av huruvida partiet var en del av regeringen eller inte. När valdagen slutligen kom den 23 januari var valtemperaturen ändå fortsättningsvis på sin höjd ljummen. Det var alltså föga överraskande att det inför valet spekulerades om ett lågt valdeltagande, som skulle dra ner på de nyinvaldas politiska legitimitet.

Resultatet

Innan vi går vidare kan det vara bra att påminnas om hur själva valet faktiskt slutade. Inför valet hade opinionsmätningarna redan en längre tid antytt att Samlingspartiet skulle komma att bli det största partiet (*Yle* 7.1.2022; *Helsingin Sanomat* 16.12.2021). Samlingspartiet blev också en av valets två stora vinnare genom att få störst andel röster (21,6 %), totalt 289 mandat och genom att lyckas bli det största partiet i sex välfärdsområden. Den andra stora valvinnaren blev Centern, som lyckades få det största antalet enskilda mandat (297), tredje mest röster totalt (19,2 %). Därtill blev Centern även det största partiet i hela nio välfärdsområden, flest av alla partier. Statsministerpartiet Socialdemokraterna (SDP) gjorde ett val ungefär i linje med förväntningarna, och lyckades komma tvåa efter Samlingspartiet i den totala andelen av rösterna (19,3 %) och trea när det kom till antal mandat (277), samtidigt som de blev det största partiet i fyra välfärdsområden. Detta innebar att de tre traditionellt sett största partierna i Finland tillsammans lyckades få 60,1 % av de totala rösterna och 63,0 % av de totala mandaten.

Sannfinländarna gick för första gången in i en valrörelse ledd av Riikka Purra, som så sent som i augusti 2021 hade ersatt Jussi Halla-aho som partiordförande. Purras elddop som partiordförande blev däremot långt ifrån någon succé, i och med att partiet endast fick 11,1 % av rösterna, fyra procentenheter sämre än i kommunalvalet 2021, och totalt 155 mandat. Betydligt sämre än förväntat gick det även för De Gröna, som till sist landade på för partiet blygsamma 7,4 % av rösterna och 90 mandat. En del av förklaringen till De Grönas dåliga valresultat var att Helsingforsborna inte kunde rösta i valet, det kanske starkaste lokala fästet för De Gröna, och därtill var detta en valrörelse var miljöfrågorna, partiets kärnområde, inte var särskilt framträdande. Vänsterförbundet gjorde ett resultat ungefär i linje med förväntningarna och landade på 8,0 % av rösterna och 100 mandat. Det kan även nämnas att detta var den första gången sedan riksdagsvalet 2007 som Vänsterförbundet lyckades med bedriften att få en större andel av rösterna än De Gröna. Vänsterförbundets partiordförande Li Andersson blev därtill hela valets röstdrottning med 7797 personliga röster.

Svenska folkpartiet (SFP) gjorde ett val i linje med förväntningarna och landade på 4,9 % av rösterna och totalt 76 mandat. I jämförelse med både kommunalvalet 2021 (4,7 %) och riksdagsvalet 2019 (4,4 %) var valresultatet också en liten förbättring. Därtill blev SFP det största partiet i två välfärdsområden och blev också det enda partiet som lyckades med konststycket att få en enkel majoritet inom ett välfärdsområde (Österbotten). Mer om det senare. Även Kristdemokraterna gjorde ett val i enlighet med förväntningarna och landade slutligen på 4,2 % av rösterna och totalt 57 mandat. Kristdemokraterna lyckades även öka andelen röster i jämförelse med kommunalvalet 2021 (3,9 %). Rörelse Nu gjorde ett val ungefär i linje med förväntningarna och fick 1,8 % av rösterna och totalt 20 mandat. Resultatet var ändå en procentuellt stor förbättring i jämförelse med kommunalvalsresultatet 2021 (1,3 %). Det nygrundade partiet Makten tillhör folket, lett av den tidigare sannfinländaren Ano Turtiainen som inte själv ställde upp i valet, fick 1,3 % av rösterna och totalt 10 mandat.

Om vi övergår till att se närmare på lite detaljer kopplade till valresultatet kan vi först konstatera att valdeltagandet slutligen landade på låga 47,5 %, som var betydligt lägre än i kommunalvalet

2021 (55,1 %) men ändå aningen högre än i Europaparlamentsvalet 2019 (42,7 %). Resultatet har passande därmed beskrivits som en ”avväjningsseger för valdeltagandet” (Pekola-Sjöblom, citerad i Karhunen & Pekola-Sjöblom 2022) i och med att de mest pessimistiska prognoserna kring valdeltagandet ändå inte infriades. Det kan även nämnas att medelåldern bland de invalda blev 51 år och att 53 % av de invalda är kvinnor. Som jämförelse är medelåldern den samma som efter kommunalvalet 2021 men högre än efter riksdagsvalet 2019 (47 år) och att andelen invalda kvinnor var 40 % i kommunalvalet 2021 och 48 % i riksdagsvalet 2019. Av de totalt 110 riksdagsledamöter som ställde upp i valet blev också 107 invalda och 70 % av de invalda är redan folkvalda kommunalpolitiker, vilket innebär att hela 78 % av de invalda redan var folkvalda på antingen kommunal- eller nationell nivå eller båda (Karhunen & Pekola-Sjöblom 2022). En ytterligare intressant detalj var att en märkbart hög andel av de invalda dessutom hade en bakgrund inom vården (Sundholm 2022), vilket delvis kan förklaras av att de politiska partierna medvetet hade valt att ställa upp en hög andel kandidater med en sådan bakgrund, samtidigt som det verkar ha upplevts som en merit också bland väljarna. Grovt generaliserat består därför Finlands 21 välfärdsområdesfullmäktigen av en liten andel riksdagsledamöter, en stor andel lokalpolitiker och en stor andel ledamöter med bakgrund inom vården.

Vad händer nu?

Välfärdsområdenas egentliga verksamhet inleds 1.1.2023, men mandatperioden för de nyinvalda ledamöterna inleddes redan i mars 2022. De fick därför cirka nio månader på sig att tillsammans med ledande tjänstemän sätta ramarna för respektive välfärdsområde, och då bland annat besluta om den kortsiktiga servicestrukturen och innehållet i förvaltningsstadgan som ska leda verksamheten inom dessa områden. I korthet förväntas dessa ledamöter ta fram riktlinjer för hur kvaliteten på social- och hälsovården kan förbättras, hur vårdköerna ska förkortas och samtidigt göra hela social- och hälsovårdssektorn mer kostnadseffektiv. Hur denna ekvation i praktiken ska lösas ska bli väldigt intressant att följa.

Om jag tar mig friheten att spekulera så misstänker jag att det inte tar särskilt länge innan till exempel hälsovårdsstationer på en del mindre orter kommer att börja hotas med nedläggning och att en del läkartjänster kommer att börja förflyttas från hälsovårdsstationer ute i periferin till tätorterna. Senast då kommer det nog att åtminstone gå upp för befolkningen utanför tätorterna vad denna gigantiska reform i värsta fall kan komma att innebära för dem.

Följande gång finländare röstar i ett välfärdsområdesval kommer det att organiseras i samband med ett kommunalval, vilket blir i juni 2025. Inför den valdagen kommer det att bli speciellt intressant att se hur riksdagsledamöterna resonerar och huruvida de väljer att prioritera att i fortsättningen endast kandidera i antingen kommunal- eller i välfärdsområdesvalet, och personligen tror jag att en majoritet kommer att välja det sistnämnda. För tillfället har vi i Finland 101 politiker som samtidigt är folkvalda beslutsfattare i ett kommunfullmäktige, välfärdsområdesfullmäktige och riksdagen. Under den tid som nu följer fram tills valen 2025 är det nog ett flertal av dessa som kommer att inse att tiden inte räcker till för att vara aktiv på alla tre förvaltningsnivåer, alternativt kommer vi att få se lagstiftning som begränsar hur många stolar en folkvald politiker samtidigt kan sitta på. En ytterligare intressant utveckling att följa med är hur många välfärdsområden som går in för att ha hel- eller deltidsavlönade välfärdsområdespolitiker, då främst gällande fullmäktigeordförande och styrelseordförande. Dessa förtroendeuppdrag kommer troligtvis att bli väldigt tidskrävande, speciellt inledningsvis, vilket betyder att det kan vara enda sättet för folk som ännu är i arbetsför ålder att åta sig dessa uppdrag.

Österbotten

Ur ett finlandssvenskt perspektiv kan det också vara intressant att se närmare på Österbottens välfärdsområde, det enda välfärdsområdet var en majoritet av befolkningen har svenska som modersmål. Österbottens välfärdsområde uppvisade också det högsta valdeltagandet (53,9 %) och blev därtill det enda välfärdsområdet där ett enskilt parti lyckades få enkel majoritet i ett välfärdsområdesfullmäktige genom att SFP fick 32 av 59 mandat. Resultatet var

däremot ingen överraskning i sig då det var nästan helt i linje med de prognoser som hade gjorts inför valet utgående från de kommunalpolitiska maktförhållandena (Pekola-Sjöblom 2021). Detta medför ändå att så länge partiets ledamöter är inbördes eniga kan de inom partiet ta beslut utan att behöva söka kompromisser över partigränserna. Samtidigt medför detta även att SFP kommer att ses som direkt ansvariga för en del inledande beslut som kanske inte är särskilt populära, vilket möjligtvis kan komma att få effekter på framtida valresultat. Att SFP därtill redan åtnjuter en enkel majoritet inom en majoritet av kommunfullmäktigen inom Österbottens välfärdsområde skapar därtill en vardag för många österbottningar var SFP:s inflytande är överväldigande. Stor makt medför ett stort ansvar, en uppmaning som även framfördes på ledarplats av Viveca Dahl i *Vasabladet* dagen efter valet (24.1.2022), och det kommer att bli intressant att följa hur SFP hanterar detta ansvar. Inför valet var det också en hel del spekulation i Österbotten kring huruvida alla 14 medlemskommuner skulle klara av att få lokal representation i det nya välfärdsområdesfullmäktige. Slutresultatet blev att endast Kaskö, välfärdsområdets minsta kommun, blev helt utan en lokal representation efter valet. Att detta ska komma att ha någon direkt inverkan på Kasköbornas vardag och tillgång till social- och hälsovårdstjänster har jag ändå väldigt svårt att se. Nämnas kan också att Kaskö blev en av totalt 51 kommuner som nu saknar lokal representation i ett välfärdsområdesfullmäktige (Karhunen & Pekola-Sjöblom 2022).

Sammanfattning

Välfärdsområdesvalet lyckades tyvärr inte engagera medborgarna i samma utsträckning som övriga nationella val. Det i sig var förstås inte särskilt överraskande givet de specifika omständigheterna, och frågan är om det inte skulle ha varit klokare att skjuta upp valet med någon månad. Det speciellt med tanke på att regeringen valde att slopa en stor del av restriktionerna bara några veckor efter att valet hade gått av stapeln. Detta skulle möjligtvis ha resulterat i ett lite högre valdeltagande, även om jag har svårt att tro att det faktiska utfallet skulle ha förändrats nämnvärt. Utan att ta

ställning till huruvida social- och hälsovårdsreformen kommer att gå till historieböckerna som en lyckad reform eller inte – det är förstas alldeles för tidigt att spekulera i – så medför reformen i sig en stor förändring i det finska förvaltningssystemet. Hur denna nya förvaltningsnivå ska finna sin plats mitt emellan det lokala och det nationella, och i medborgarnas medvetande, ska bli intressant att följa.

Till skillnad från både kommunalt och nationellt förtroendevalda kommer välfärdsområdespolitikerna att ha ett åtminstone tematiskt mer fördjupat politiskt mandat. I och med att dessa ledamöter grovt taget ”endast” kommer att besluta i frågor relaterade till organiseringen av social- och hälsovård, samt räddningsväsendet, borde en yrkesmässig bakgrund och insyn i nämnda sektorer vara en klar fördel vid beslutsfattandet. Enligt mig är det ingen överdrift att påstå att en politiker som besitter en djupare insyn inom ett specifikt verksamhetsområde har en fördel av denna bakgrund när det kommer till att fatta långsiktigt hållbara beslut inom just det området. Samtidigt ska man förstas inte heller överskatta den faktiska betydelsen av att en stor del av välfärdsområdespolitikerna har en yrkesmässig bakgrund inom social- och hälsovård. I slutändan är det ändå de ekonomiska realiteterna som till en stor grad styr det politiska beslutsfattandet.

Sett ur ett rikspolitiskt perspektiv kan valresultatet medföra en hel del utmaningar för det fortsatta regeringssamarbetet, ett samarbete som inte heller tidigare har verkat fungera särskilt friktionsfritt. Mycket möjligt har valresultatet bidragit till att Centern, med partiordförande Annika Saarikko i spetsen, kommer ur valrörelsen med ett stärkt självförtroende. Detta kan resultera i att partiet nu kommer att försöka flytta fram och stärka positionen ytterligare inom regeringen, med ökade risker för spänningar inom regeringen som följd. Detta speciellt med tanke på att det, i skrivande stund, bara är knappt ett år kvar till följande riksdagsval. Därtill gjorde även De Gröna ett dåligt val, och känner därför säkert av samma orsak att det är dags att höja regeringens miljöprofil och flytta fokus till partiets tyngdpunktsområden. Hur dessa två partier med varierande syn inom en rad olika områden ska kunna samsas i samma regering när fokus väl övergår från social- och hälsovårdsreform och pandemihantering till övriga frågor blir

intressant att följa. Ser man närmare på oppositionspartierna går Samlingspartiet helt klart stärkta ur valet, och framstår också i nuläget som klara favoriter inför följande riksdagsval. Samtidigt går Sannfinländarna ur valet som en av två förlorare, åtminstone sett till förväntningarna. Det blir därmed intressant att följa med på vilket sätt detta inverkar på det fortsatta förtroendet för partiordförande Riikka Purra. Kommer vi att hinna se ytterligare ett partiordförandebyte hos Sannfinländarna innan följande riksdagsval? Mycket kommer förstås att hända innan dess som helt kan omkullkasta dessa spekulationer, t.ex. följderna av den ryska invasionen av Ukraina, men som statsvetare får man lov att utgå från det man har när man tar på sig uppgiften att försöka sja kring politiska val så här länge på förhand.

Det låga valdeltagandet kan förstås också problematiseras ur ett demokratiperspektiv, först och främst med tanke på att ett lågt valdeltagande innebär att vissa väljargrupper blir tydligt under-representerade bland de nyinvalda. Personligen tycker jag ändå man ska vara försiktig med att dra alltför stora slutsatser kring det politiska intresset och den övergripande inställningen till politiskt deltagande bland finländare utgående från detta val. Nästa gång det väljs representanter till välfärdsområdesfullmäktige kommer valdeltagandet högst troligt att vara betydligt högre i och med att det organiseras tillsammans med kommunalvalet. Samtidigt kommer medborgarna då ha haft tid att stifta närmare bekantskap med de nya välfärdsområdenas verksamhet. Om det inför detta val kanske upplevdes som aningen diffust hos medborgarna om det har någon egentlig betydelse vilket parti som styr i välfärdsområdet så misstänker jag att det inför nästa val kommer att vara betydligt lättare att se mera regionspecifika politiska skiljelinjer mellan partierna i välfärdsområdesfrågor. Detta i sig borde också då kunna ha en mobiliserande effekt på väljarna. Det är också klart att det borde kännas mer givande att gå och rösta ifall man upplever att utfallet i ett val faktiskt har en direkt inverkan på ens vardag. Den insikten misstänker jag att saknades bland en stor del av väljarna inför detta val.

Litteratur

- Dahl, Viveca (2022): ”LEDARE: Den starke måste vara snäll – ett budskap till partiet som vann”, *Vasabladet* 23.1.2022. <https://www.vasabladet.fi/Artikel/Visa/550236> [hämtat 4.2.2022].
- Helsingin Sanomat; Huhtanen, Jarmo (2021): ” Kokoomus jatkaa suurimpana puolueena, perussuomalaisten kannatus laski puoli prosenttiyksikköä”, *Helsingin Sanomat* 16.12.2021. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008454399.html> [hämtat 4.2.2022].
- Hyynynen, Eeva-Liisa (2019): ”Soten lyhyt historia”, *Suomen Kuvalehti* 18.4.2019. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/politiikka-ja-talous/soten-lyhyt-historia-neljatoista-vuotta-suunnittelua-ilman-valmistumista/> [hämtat 8.2.2022].
- Karhunen, Minna & Pekola-Sjöblom, Marianne (2022): ”Hela 77 procent av de invalda i välfärdsområdesvalet är fullmäktigeledamöter i en kommun”, *Kommunförbundet* 24.1.2022. <https://www.kommunforbundet.fi/pressmeddelande/2022/hela-77-procent-av-de-invalda-i-valfardsomradesvalet-ar-fullmaktigeledamoter-i> [hämtat 4.2.2022].
- Mykkänen, Juri & Joonatan Virtanen (2020): ”Hallituksen muodostaminen: Katosiko strateginen hallitusohjelma?”, *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*, red. Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen & Hanna Wass. Helsingfors: Justitieministeriet, s. 196–217. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162429/OM_2020_05_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y [hämtat 17.3.2022].
- Pekola-Sjöblom, Marianne (2021): ”Prognos: Så fördelas makten över social- och hälsovården efter valet i januari”, *Kommuntorget* 15.9.2021. <https://kommuntorget.fi/politik-och-demokrati/prognos-sa-fordelas-makten-over-social-och-halsovarden-efter-valet-i-januari/> [hämtat 4.2.2022].
- Sundholm, Marianne (2022): ”Valet blev en succé för kandidater inom vården: ”Jag kan de här sakerna, jag har jobbat länge med dem””, *Svenska Yle* 24.1.2022. <https://svenska.yle.fi/a/7-10011945> [hämtat 11.2.2022].
- Yle; Orjala, Anne (2022): ”Ylen kannatusmittaus: Kokoomus jatkaa kärjessä, SDP kiilasi perussuomalaisten ohi – vihreiden kannatus ei piristynyt”, *Yle* 7.1.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12259416> [hämtat 4.2.2022].